

Олена В. Неізнестна
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ КОМПЛАЄНС
У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми реалізації комплаєнс-функції в страхових компаніях України. Обґрунтовано необхідність виокремлення комплаєнс-функції із системи внутрішнього аудиту страховика. Запропоновано напрямки побудови системи комплаєнс у страховій компанії.

Ключові слова: комплаєнс; комплаєнс-ризик; комплаєнс-політика; внутрішній аудит; страхова компанія.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 19.

Елена В. Неизвестная
ИССЛЕДОВАНИЕ ПРАКТИКИ КОМПЛАЄНС
В СТРАХОВЫХ КОМПАНИЯХ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены проблемы реализации комплаєнс-функции в страховых компаниях Украины. Обоснована необходимость выделения комплаєнс-функции из системы внутреннего аудита страховщика. Предложены направления построения системы комплаєнс в страховой компании.

Ключевые слова: комплаєнс; комплаєнс-риск; комплаєнс-политика; внутренний аудит; страховая компания.

Olena V. Niezviestna¹
RESEARCH ON THE COMPLIANCE PRACTICE
IN INSURANCE COMPANIES OF UKRAINE

The article considers the problems of the compliance function implementation in the insurance companies of Ukraine. The need for separation of the compliance function from the system of internal audit of an insurer is grounded. Directions in creation of the compliance system in insurance companies are offered.

Keywords: compliance; compliance risk; compliance policy; internal audit; insurance company.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.10.2016.

Постановка проблеми. Попри глибоку кризу, що охопила економіку України в 2013–2015 рр., галузь страхування залишається однією з найбільш капіталізованих. Складність і багатоаспектність фінансових відносин на страховому ринку викликають необхідність створення в страхових компаніях якісно структурованої та незалежної системи управління ризиками. Частина таких ризиків пов'язана з регулюванням (як з боку держави, так і з позицій внутрішньої системи контролю) здійснення страхової діяльності, оскільки вона є висоризиковою і передбачає дотримання значної кількості вимог законодавства та етичних норм. Порушення встановлених правил може спричинити негативні наслідки як для самої страхової компанії, так і для її партнерів і клієнтів. В цьому випадку варто вказати на наявність регуляторного ризику (комплаєнс-ризик). До практики страхового бізнесу України цей термін потрапив нещодавно і є найбільш недослідженим з позицій управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вперше про комплаєнс-ризик фінансових інституцій України заговорили в банківському секторі, коли

¹ Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovskiy, Kryvyi Rih, Ukraine.

Правління НБУ затвердило «Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» [2] і окреслило перше бачення системи комплаєнс. Подальший розвиток цієї системи відбувся через затвердження «Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України» [3], де також були встановлені чіткі терміни її створення та впровадження (до 1 липня 2015 р.).

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у «Порядку проведення внутрішнього аудиту (контролю) у фінансових установах» [4] взагалі не дає визначення таких термінів, як «комплаєнс», «комплаєнс-ризик», що створює певну правову колізію і підґрунтя для виникнення того самого регуляторного ризику в частині функціонування служб внутрішнього контролю у фінансових установах, в т. ч. страхових компаніях.

В Україні питанню розвитку концептуальних засад комплаєнсу, його значенню в розвитку корпоративної культури підприємств, організацій та банківських установ приділено увагу такими вченими, як О.Б. Деревська [7], І.М. Пальцун [11], Л. Правдива [12] та ін. Проблемні питання побудови системи внутрішнього контролю безпосередньо в страхових організаціях досліджував Ж.Д. Прокопенко [15].

Необхідно визнати, що за всієї актуальності і потреби в дослідженнях ризиків страхової діяльності в Україні практика комплаєнсу і комплаєнс-ризиків викликають лише спонтанну зацікавленість науковців. Дуже слабо вивчається іноземний досвід, хоча комплаєнс-практика достатньо розвинута в США та країнах ЄС.

Метою дослідження є аналіз практичних аспектів реалізації комплаєнс-функції в страхових компаніях України та розробка рекомендацій щодо її подальшого впровадження.

Основні результати дослідження. Необхідно відзначити, що практичне застосування функцій комплаєнс страховими компаніями в Україні обмежується відсутністю правової визначеності, що є фундаментальною проблемою ведення страхового бізнесу в країні.

Наразі можна констатувати відсутність єдиного підходу до трактування терміну «комплаєнс» з боку державного регулятора в особі НБУ, міжнародних організацій і науковців. Міжнародна комплаєнс-асоціація визначає його як функцію, яка відіграє значну роль в управлінні комплаєнс-ризиком [19]. Національний банк України визначає комплаєнс як певну дію, акцентуючи увагу на взаємозв'язку комплаєнсу та комплаєнс-ризиків [3]. Ототожнення понять «внутрішній контроль» і «комплаєнс» ми можемо спостерігати в дослідженні М.А. Шалімової [18]. В роботі Л. Правдивої [12, 10] акцентується увага на поведінковості комплаєнсу, що більш притаманне фізичній особі. При цьому жоден з авторів не визначає комплаєнс як елемент системи ризик-менеджменту організації (і це є правильно, адже не всі ризики є комплаєнс-ризиками), а лише визначає його як частину корпоративної культури. В цьому аспекті варто відмітити роботу Ю. Бондаренко, в якій автор зазначає, що: «Compliance – це невід'ємна частина корпоративної культури компанії, за якою виконання кожним співробітником власних посадових обов'язків, у

тому числі прийняття рішень на всіх рівнях, повинно відповідати стандартам законності і сумлінності, встановленими компанією для ведення своєї діяльності» [6, 3Л].

Аналіз наведених підходів дозволяє запропонувати більш уточнене визначення комплаєнсу: «Комплаєнс — це сукупність вбудованих в кожний бізнес-процес організації функцій, спрямованих на дотримання внутрішніх стандартів ведення бізнесу, корпоративної етики та законодавчих і нормативних вимог з метою досягнення найвищої ефективності фінансово-господарської діяльності».

Законодавчо в Україні не вимагають від страхових компаній створювати систему комплаєнсу, тому компаніями самостійно розробляються і реалізуються власні комплаєнс-політики. На жаль, такі політики існують лише як частина Кодексів корпоративного управління і зводяться до порядку організації системи внутрішнього аудиту (контролю), тоді як в міжнародній практиці комплаєнс існує як особлива культура, в якій знаходять відображення такі функції: незалежність, офіційний статус, чітка підзвітність працівників функції комплаєнс, відсутність конфлікту інтересів, доступ до будь-якої внутрішньої інформації, необхідне ресурсне забезпечення, повна взаємодія з наглядовими органами.

В Україні інформація про корпоративне управління в страховій компанії надається страховиками відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [1] та відповідно до «Порядку складання звітних даних страховиків», затверджених Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 3 лютого 2004 р. №39 зі змінами та доповненнями [5].

За даними сайтів провідних страхових компаній, у деяких з них звіти про стан корпоративного управління взагалі відсутні (табл. 1). Така ситуація не може розглядатися як позитивна, адже функція комплаєнс передбачає можливість вільного інформування про стан фінансово-господарської діяльності страховика, стан забезпечення ефективного контролю за діяльністю, за діями Правління та його підзвітність Наглядовій раді і акціонерам, про наявність відхилень від принципів та вимог Кодексу корпоративного управління. В цьому аспекті актуальним є створення системи раннього інформування з боку клієнтів та співробітників страхової компанії про виявлення фактів неприйнятної поведінки, сумнівної або протизаконної практики співробітників компанії, членів Наглядової ради, Правління або сторонніх осіб від імені компанії тощо. Мова йде про створення опції «чат спілкування», наявність каналу «гарячої лінії» (табл. 1).

Наявність таких опцій підтверджує ефективність їх створення. Так, як зазначає ПрАТ «СК «ПРОВІДНА», кількість скарг, що надійшли та були розглянуті протягом 2015 р. становить 2509, з них 1960 письмових звернень, 265 скарг телефонним дзвінком, 256 електронною поштою та 28 через Інтернет [10]. ПрАТ «Страхова Компанія «УНІКА» протягом 2015 р. розглянула 340 скарг, які надійшли електронною поштою [16].

Аналіз звітів про стан корпоративного управління цих страхових компаній дозволяє зробити висновки про виконання комплаєнс-функції створеними

департаментами внутрішнього аудиту, проте вбачаємо за доцільне її відокремлення та створення пріоритетів для управління власними комплаєнс-ризиками страховиків у відповідності з їх стратегіями розвитку. Адже, як зазначає та сама ПрАТ «СК «ПРОВІДНА», до значних факторів ризику, що впливали на діяльність цієї фінансової установи протягом 2015 р., належали [10]:

- загострення недобросовісної конкуренції на ринку страхових послуг іншими страховими компаніями;
- недосконалість чинного законодавства України, яке регулює діяльність фінансових установ та впливає на діяльність страхових компаній.

Таблиця 1. Інформація про доступність звітів про стан корпоративного управління та онлайн-функцій раннього інформування на веб-сайтах провідних страховиків України*

Показник	ПрАТ «Страхова Компанія «УНІКА»	ПрАТ «Страхова Компанія «ПРОВІДНА»	ПрАТ «АСК «ІНГО Україна»	ПАТ «Страхова Компанія «Універсальна»	ПрАТ «Страхова компанія РЗУ Україна»	ПрАТ «Страхова компанія «АХА Страхування»	НАСК «Оранта»
Наявність звіту про стан корпоративного управління	+	+	+	+	-	-	+
Опція «чат спілкування»	+	+	+	-	-	+	+
Канал «гарячої лінії»	+	+	+	+	+	+	+

* складено за даними [8–10; 13; 14; 16; 17].

Розуміння значущості впровадження та відокремлення комплаєнс-функції керівництвом дозволить виключити залучення страхової компанії в протиправні дії та такі, що порушують ділову етику, підвищить її ділову репутацію, дозволить залучити нових клієнтів, забезпечити конкурентні переваги, стане запобіжним заходом зниження платоспроможності. Зважаючи на вищесказане, вважаємо раціональним побудову системи комплаєнс в страховій компанії за такими напрямками (рис. 1).

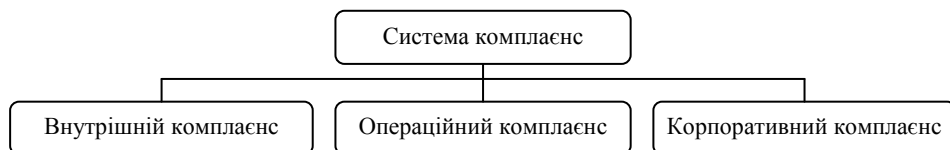

Рис. 1. Напрямки побудови системи комплаєнс в страховій компанії, авторська розробка

Напрямок внутрішнього комплаєнсу має стосуватися діяльності страхової компанії в частині дотримання правил внутрішньої взаємодії всіх підрозділів, вищої керівної ланки, процесу прийняття відповідних рішень.

Напрямок операційного комплаєнсу повинен формуватися з метою оцінювання комплаєнс-ризиків страхових угод, контрагентів, шахрайства та корупції.

Напрямок корпоративного комплаєнсу розробляється для ідентифікації, оцінювання та моніторингу комплаєнс-ризиків, пов'язаних з професійним веденням страхового бізнесу і корпоративною етикою.

Таким чином, дослідження практики комплаєнс в страхових компаніях України дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Виходячи з проведених досліджень та з метою вдосконалення правового визначення вважаємо за доцільне запропонувати уточнене визначення комплаєнсу: «Комплаєнс – це сукупність вбудованих в кожний бізнес-процес організації функцій, спрямованих на дотримання внутрішніх стандартів ведення бізнесу, корпоративної етики та законодавчих і нормативних вимог з метою досягнення найвищої ефективності фінансово-господарської діяльності».

2. Дослідження практики застосування функції комплаєнс в страхових компаніях України дозволяє стверджувати про її реалізацію в складі корпоративної політики і зведення до порядку організації системи внутрішнього аудиту (контролю). В той же час має місце обмеженість доступу до звітів про стан корпоративного управління в страхових компаніях України, що порушує основні принципи комплаєнсу.

3. Виокремлення комплаєнс-функції із системи внутрішнього аудиту дозволить вирішувати багато питань, а саме – реалізовувати прозорість відносин з клієнтами, підвищувати безпеку страхового бізнесу, підвищувати кваліфікацію персоналу та слідкувати за належною організацією і мотивацією праці тощо.

4. Запропоновано реалізовувати функцію комплаєнс за наступними напрямками: внутрішній комплаєнс, операційний комплаєнс, корпоративний комплаєнс. Використання запропонованої побудови надасть можливість страховим компаніям успішно долати негативні наслідки комплаєнс-ризиків, забезпечуючи при цьому власний надійний і стійкий розвиток.

Подальші дослідження можуть бути присвячені відпрацюванню внутрішніх механізмів та нормативної бази функціонування комплаєнсу, що надасть змогу підвищити загальний рівень менеджменту в страхових компаніях.

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // zakon.rada.gov.ua.

Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuvannia rynkiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.07.2001 № 2664-III // zakon.rada.gov.ua.

2. Методичні рекомендації щодо корпоративного управління в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 28.03.2007 № 98 // zakon.rada.gov.ua.

Metodychni rekomendatsii shchodo korporatyvnoho upravlinnia v bankakh Ukrainy: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 28.03.2007 № 98 // zakon.rada.gov.ua.

3. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 29.12.2014 № 867 // zakon.rada.gov.ua.

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu vnutrishnoho kontroliu v bankakh Ukrainy: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 29.12.2014 № 867 // zakon.rada.gov.ua.

4. Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту (контролю) у фінансових установах: Розпорядження Національної комісії що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг від 05.06.2014 № 1772 // zakon.rada.gov.ua.

Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia vnutrishnoho audytu (kontroliu) u finansovykh ustanovakh: Rozporiadzhennia Natsionalnoi komisii shcho zdiisniue derzhavne rehuliuvannia rynkiv finansovykh posluh vid 05.06.2014 № 1772 // zakon.rada.gov.ua.

5. Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.02.2004 № 39 // zakon.rada.gov.ua.

Pro zatverdzhennia Poriadku skladannia zvitnykh danykh strakhovykyv: Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh Ukrainy vid 03.02.2004 № 39 // zakon.rada.gov.ua.

6. *Бондаренко Ю.* Эффективное управление compliance-рисками: системный подход и критический анализ // Корпоративный юрист.— 2008.— №6.— С. 31–32.

Bondarenko Ju. Effektivne upravlenie compliance-riskami: sistemnyi podkhod i kriticheskiy analiz // Korporativnyi iurist.— 2008.— №6.— С. 31–32.

7. *Деревська О.Б.* Запровадження системи внутрішнього контролю в банках України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науковопрактичної конференції (28–29 жовтня 2010 р.): У 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». — Суми, 2010. — Т. 1. — С. 59–61.

Derevska O.B. Zaprovdzhennia systemy vnutrishnoho kontroliu v bankakh Ukrainy // Problemy i perspektvyu rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy: Zbirnyk tez dopovidei KhIII Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii (28–29 zhovtnia 2010 r.): U 2 t. / Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Ukrainska akademiia bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy». — Sumy, 2010. — T. 1. — S. 59–61.

8. Корпоративне управління // Національна акціонерна страхова компанія «Оранта» // www.oranta.ua.

Korporatyvne upravlinnia // Natsionalna aktsionerna strakhova kompaniia «Oranta» // www.oranta.ua.

9. Особлива інформація емітента // Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «АХА Страхування» // axa-ukraine.com.

Osoblyva informatsiia emitenta // Pryvatne aktsionerne tovarystvo «Strakhova kompaniia «AKhA Strakhuvannia» // axa-ukraine.com.

10. Офіційна інформація // Приватне акціонерне товариство «Страхова Компанія «ПРО-ВІДНА» // www.providna.ua.

Ofitsiina informatsiia // Pryvatne aktsionerne tovarystvo «Strakhova Kompaniia «PROVIDNA» // www.providna.ua.

11. *Пальцун І.М.* Compliance-політика як складова корпоративної культури підприємства // Торгівля і ринок України: Темат. збірник наук. праць ДонНУЕТ.— 2013.— Вип. 35.— С. 134–141.

Paltsun I.M. Sompliance-polityka yak skladova korporatyvnoi kultury pidpriemstva // Torhivlia i rynok Ukrainy: Temat. zbirnyk nauk. prats DonNUET.— 2013.— Vyp. 35.— S. 134–141.

12. *Правдива Л.* Удосконалення корпоративного управління в банках та управління комплаєнським // Вісник НБУ.— 2011.— №7.— С. 10–13.

Pravdyva L. Udoskonalennia korporatyvnoho upravlinnia v bankakh ta upravlinnia komplaiens-ryzuykom // Visnyk NBU.— 2011.— №7.— S. 10–13.

13. Про компанію // Приватне акціонерне товариство «АСК «ІНГО Україна» // ingo.ua.

Pro kompaniiu // Pryvatne aktsionerne tovarystvo «ASK «INHO Ukraina» // ingo.ua.

14. Про компанію. Документи. // Публічне акціонерне товариство «Страхова Компанія «Універсальна» // universalna.com.

Pro kompaniiu. Dokumenty. // Publichne aktsionerne tovarystvo «Strakhova Kompaniia «Universalna» // universalna.com.

15. *Прокопенко Ж.Д.* Суб'єкти внутрішнього контролю в страхових компаніях // Міжнародний збірник наук. праць ЖДТУ.— 2012.— Вип. 2.— С. 290–296.

Prokopenko Zh.D. Subiekty vnutrishnoho kontroliu v strakhovykh kompaniiakh // Mizhnarodnyi zbirnyk nauk. prats ZhDTU.— 2012.— Vyp. 2.— S. 290–296.

16. Публічна інформація // Приватне акціонерне товариство «Страхова Компанія «УНІКА». Офіційна сторінка // unika.ua.

Publichna informatsiia // Pryvatne aktsionerne tovarystvo «Strakhova Kompaniia «UNIKA». Ofitsiina storinka // unika.ua.

17. Служба якості // Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія PZU Україна» // www.pzu.com.ua.

Sluzhba yakosti // Pryvatne aktsionerne tovarystvo «Strakhova kompaniia PZU Ukraina» // www.pzu.com.ua.

18. Шалимова М.А. Построение системы комплаенс-контроля в кредитной организации // www.sejchas.ru.

Shalimova M.A. Postroenie sistemy kompliens-kontroliа v kreditnoi organizatcii // www.sejchas.ru.

19. What is Compliance? // International Compliance Association // www.intcomp.org.